

SZÉKELYFÖLD

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

DIMÉNY H. ÁRPÁD, FECSKE CSABA,
MARKÓ BÉLA, TOMPA GÁBOR VERSEI
CSIKÓS ATTILA, HEGEDŰS IMRE JÁNOS,
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ, SZTASZKÓ RICHARD PRÓZÁJA
EMLÉKKONFERENCIA KÁJONI JÁNOSRÓL
(MEDGYESY S. NORBERT, MUCKENHAUPT ERZSÉBET,
PÉTER H. MÁRIA, KÖVÁRI RÉKA
ÉS RICHTER PÁL ÍRÁSAI)

Kövári Réka

AZ OLTÁRISZENTSÉG TISZTELETE
A KÁJONI CANTIONALÉTÓL
A FERENCES KÉZIRATOKON KERESZTÜL
A NÉPHAGYOMÁNYIG

Kájoni Jánosra emlékezve, valamint a második budapesti eucharisztikus kongresszusra készülve, a 17. század legnagyobb nyomtatott énekeskönyvének az oltáriszentségről szóló énekeit vizsgáljuk. A Kájoni János, ferences szerzetes által, Csíksomlyón alapított nyomda első terméke a saját szerkesztésű gyűjteményes kiadása, az 1676-ban megjelent latin–magyar énekeskönyv, a *Cantionale Catholicum*. Kájoni énekeskönyvét 1719-ben, Balás Ágoston ferences szerzetes szerkesztésében újra kiadták, némely énekeket kihagyva belőle, de újabbakat, illetőleg „más régi ének”-et belevéve. Később, 1805-ben és gyakorlatilag változatlanul 1806-ban, ugyancsak Csíksomlyón Andrási Rafael szerzetes a magyarországi új énekeskönyveket átvéve, már lényegesen átdolgozva jelentette meg a *Cantionale* harmadik kiadását, *A Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyvét*, melyhez a kántorok számára egy ún. *Ceremoniás Könyvet* is csatolt. Végül megemlítjük Baka János 20. századi, az előzőektől eltérően már kottás, sőt beleírt orgonakísérettel is tartalmazó kántorkönyvét, amit a *Cantionale* negyedik kiadásaként tartunk számon. A következőkben elsősorban az első két kiadás eucharisztikus énekeinek dallamait keressük, mégpedig elsődlegesen erdélyi ferences környezetben.

Témánk szempontjából három erdélyi ferences kottás kéziratról tudunk. Mindegyikük a 18. században készült, kántori használatra (a kíséretre utaló jelzésekkel), miséket és népénekeket tartalmaz, esetlegesen későbbi kiegészítésként énekszövegeket kotta nélkül is. Valamennyi az 1741-ben Csíksomlyón nyomtatott, kottás gregorián himnuszgyűjtemény, a *Hymni Vesperarum* toldalékkaként került elő. Leghíresebb és – pillanatnyi állapota ellenére – máig legteljesebb közülük az a *Deák–Szentek-kézirat*, amelynek központi részében olvasható gregorián és elsősorban népénekkották szépen követik Kájoni énekes-

könyvét (mégpedig a *Cantionale* 1719-es második kiadását). Elnevezését a kéziratban megőrzött bejegyzés alapján a gyűjteményt használó Deák Imre és Szentes Mózes ferences szerzetesekről kapta. Hasonlóan van jelen az egykori szamosújvári ferences könyvtár anyagában két kottás kézirat is, amelyeknek létezéséről épp a *Deák-Szentes-kézirat* kiadási munkálatai során kaptunk információt Muckenhaupt Erzsébet-től (az ún. 1. és 2. *Hymni Vesperarum-toldalék*). Az egyiknek ismerjük korabeli használóját: Tima Boldizsárt. Ennek a kéziratnak a kottázott része igen rövid, benne – témánkat érintve – az *Üdvözlégy, édes Jézusunk, / Erős hittel kit itt vallunk* kezdetű ének szövegét találjuk csupán. Az 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* azonban tartalmában már sokkal közelebb áll a *Deák-Szentes-kézirathoz*, azonban benne a nagyböjti énekek közepette megszakad a népének folytonossága. Három teljes népéneket is találunk e kéziratban, melyek ugyan újabbak, de mind az oltáriszentségről szólnak (*Ó, felséges, Ó, szentséges Krisztus Jézus Szent Teste* és *Üdvözlégy, Jézusnak Szent Teste és vére*), azonban egyedül csak az *Imádlak, Isten Fia* kezdetű a hangjegyes.¹ Nem más ez az ének, mint a templomokban ma is használt *Imádlak, nagy Istenség*.²

Kájoni János énekeskönyvében két csoportban szerepelnek énekek az eucharisziáról.³ Úrnapjára (*In Solemnitate Corporis Christi*) olvashatunk egy latin tropizált Kyriét, valamint himnuszt és szekvenciát latinul és magyar fordításban, amihez 1719-ben egy új népének csatlakozik. Ezek közül a *Deák-Szentes-kéziratba* a latin szekvencia és a magyar népének dallama került. Azonban ismertetésüktől eltekintünk, mivel igen ismert énekek: *Dicsérd, Sion, Megváltodat*,⁴ illetve a ma *Szentolvasót imádkoztunk* kezdetű, kedvelt *Ó, Jézus, hűvek öröme* népének, aminek dallama a kéziratban több változatban is szerepel (egy nagyböjti népéneként: *No, földnek minden népei*, valamint egy

1 Terjedelmi korlátok miatt nem közlünk dallamokat (csupán néhányat). Az énekeskönyvi és népzenei kották, valamint az előadáson elhangzott *Deák-Szentes-kézirat*beli dallamváltozatok és népzenei gyűjtésből származó lejátszott hangfelvételek a Hargita Megyei Kulturális Központ Youtube-csatornáján, a <https://www.youtube.com/user/HMKK2012> oldalon elérhető videóban megtekinthetők és meghallgathatók.

2 EE/DAU Nr. 164. Az említett videón 7'25"-nél indul a dallam.

3 Részletesebben, kottákkal és a Kájoni *Cantionale* első két kiadásának oltáriszentségi énekeit összehasonlító módon tartalmazó táblázattal lásd Kövári 2020.

4 Dobszay 2006, Nr. 145.

latin barokk kancióként: *Ah, Jesu, ubi requiescis?*).⁵ Az eucharisztikus énekek másik csoportja pedig Kájoninál a *Legszentebb Oltáriszentségről* címmel (*De Sanctissimo Eucharistiae Sacramento*) található. E két csoportosítás (tehát az úrnapi és az oltáriszentségi) a *Deák-Szentes-kéziratban* is megmaradt.

Az oltáriszentségről szóló fejezetben Kájoni János 1676-os énekeskönyvében 56 énekszöveget közöl, melyhez az 1719-es, második kiadásba további két ének jön újonnan (miközben kimarad négy, illetve apróbb szövegváltoztatásokat hajt végre Balás Ágoston). Még felsorolni is sok lenne a 7 latin és 51 magyar nyelvű éneket (csupán az *Üdvözlégy* megszólítással kezdődőeket vetítettem ki).

A fent bemutatott három 18. századi kottás forrás közül csak a legteljesebben, a *Deák-Szentes-kéziratban* találunk Kájoni énekeskönyvéhez kapcsolható eucharisztikus éneket, szám szerint 12-t, egy kivétellel valamennyit kottával. Azonban a *Cantionale* 61 énekéből fennmaradó mintegy 50 ének többségéhez is megtaláljuk a dallamokat erdélyi ferences környezetben, köszönhetően az ún. „ad notam” gyakorlatnak (vagyis hogy egy dallamra több énekszöveg énekelhető). Ez azt jelenti, hogy a *Deák-Szentes-kézirat* más csoportjaiban lekottázott dallamokra is utalnak az énekeskönyv egyes szentségi énekei. Ezért csak azokat az oltáriszentségi énekeket mutatjuk be a Kájoni *Cantionale*-ből a következőkben, amelyeknek dallama szerepel a *Deák-Szentes-kéziratban*, ugyanakkor jelen volt, jelen van a néphagyományban, még ha nem is oltáriszentségi szöveggel. Azokkal a dallamokkal kezdünk, amelyeket saját eucharisztikus szövegükkel rögzítettek a 18. századi kottás kéziratban, majd azokkal zárjuk a sort, amelyeknek nótajelzete szerepel kottával a kéziratban.

I. 1) A *Deák-Szentes-kézirat* első két kottás oltáriszentségi éneke Aquinói Szent Tamás *Adoro te devote* szövegének fordítása, melyek közül csak az egyik szerepel a Központi Népzenei Gyűjteményben. Az *Imádlak téged, láthatatlan Istenség* modernebb szövegváltozatával (*Leborulva áldlak*) kedvelt szentségi ének a katolikus gyakorlatban, mégpedig nem e kézirat, hanem az 1651-es *Cantus Catholici* dallamváltozatával. A reformáció korának egyik legismertebb dallama felekezeten felüli, Kájoni énekeskönyvében is nótajelzéseként a *Bocsásd meg, Úristen*

5 Dobszay 2006, Nr. 456. H Nr. 264., EE/DAU Nr. 700. és 322.

szöveg szerepel (aminek dallamát egyébként megtaláljuk a *Kájoni-kó-dexben* is). A *Deák-Szentes-kéziratban* e dallam (a szentségi *Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség* szöveggel) mellett hosszabb változata ugyancsak olvasható, mégpedig a nagyböjti *A felséges Isten, ki lakik menyekben, az embert úgy szerette* kezdetű.⁶ Egy olyan népzenei felvételt választottunk, amely a rövidebb változatot hozza Udvarhely megyéből, mégpedig a közismert dallamhoz legközelebb álló dallamalakon. (Elsődlegesen halottas szöveggel szerepel a dallam a gyűjtésekben, főként *Megszabadultam már én a testi haláltól* kezdettel.)⁷

2) A *Deák-Szentes-kézirat* egyetlen latin nyelvű kottás szentségi népeke az *O magnum Sacramentum*. A Kájoni *Cantionaléban* olvasható egymásra utalás miatt erre éneklendő az énekeskönyv összesen négy eucharisztikus éneke, köztük magyar fordítása is.⁸ A népzenei típusrendben *Királyi zászlók lobognak* kezdettel találjuk. Domokos Pál Péter gyűjtéséből választottuk a dallamot a nagy tudású, bukovinai születésű Gáspár Simon Antal éneklésével.⁹

3) A *Deák-Szentes-kézirat*: *Ó, Jézusom, hitünk segedelme* kezdetű éneke Kájoni énekeskönyvében áttételesen a karácsonyi *O Jesule dulcedo cordium* dallamára utal, és további egy oltáriszentségi éneknek kölcsönzi dallamát.¹⁰ A kéziratban lévő dallam modern szöveggel szerepel 20. századi énekeskönyveinkben is (elsősorban a Szent Cecíliáról szóló *Kihez az Úr elküldé angyalát* kezdettel).¹¹ A népzenei

6 Kövári 2013a, Nr. 105. Dobszay 2006, Nr. 304.

7 A videón 13'10"-nél indul a népzenei hangfelvétel. Szentegyházasszalu (Udvarhely), Lőrincz Mihályné Vitus Ágnes (63 éves). Gy.: Lajtha László 1943. Jelzet: MH 4096.

8 *O magnum Sacramentum* (Kájoni 1676, 313. [Domokos 1979, Nr. 353.], 1719, 252.), *Ó, tükös és mély Szentség* (1676, 314. [Domokos 1979, Nr. 354.], 1719, 253.), *E szín alatt a kívánt jó* (1676, 328. [Domokos 1979, Nr. 377.], 1719, 266.), *Itt vagyon Krisztus szent teste* (1676, 328. [Domokos 1979, Nr. 378.], 1719, 267.). Dallama: Kövári 2013a, Nr. 106.

9 A videón 14'30"-nál indul a népzenei hangfelvétel. Istensegíts (Bukovina) – Nagyvejke (Tolna), Gáspár Simon Antal (60 év). Gy.: Domokos Pál Péter 1955. 07. 08. Jelzet: AP 6954h.

10 *Ó, Jézusom, hitünk segedelme* (Kájoni 1676, 318. [Domokos 1979, Nr. 361.], 1719, 257., 1805, 189., 1921, Nr. 71.), *Ó, Jézusom, kinek az ég széke* (1676, 318. [Domokos 1979, Nr. 362.], 1719, 257.).

11 Kövári 2013a, Nr. 108., vö. H Nr. 194. és 218b., EE/DAU Nr. 311. Dobszay 2006, Nr. 467.

gyűjtésekben nem találjuk, azonban Domokos Pál Péter elénekelte úgy, ahogy Erdélyben tudták régen (kottáját lásd alább).¹²

Ó é - de - sem, sze - rel - mes kis - de - dem,

ér - tem em - ber - ré lett szent Is - te - nem.

Ó vég - he - tet - len sze - re - lem,

és ki - be - szél - he - tet - len ér - ze - lem.

4) A mai templomi gyakorlatban az egyik legkedveltebb ének az az *Itt jelen vagy*on kezdetű ének lett, ami a 20. században új dallamot (és új szövegeket is) kapott.¹³ A 17. századi *Cantional*ében nyolc oltári-szentségi énekszöveget hordoz a dallam,¹⁴ korabeli énekeskönyvekben az *Üdvözlégy*, *Szent Test* kezdetű ének 3. versszakától olvashatjuk a szöveget. Történeti dallamváltozatai közül az 1674-es, Sámbar Mátyás szerkesztette *Cantus Catholicus*ben olvasható áll legközelebb a *De-ák-Szentes-kézirathoz*. Ez pedig nem más, mint a ma *Az igaz hitben végig megmaradjunk* vagy *Áldott Szent István, Istennek szolgája* kezdetű,

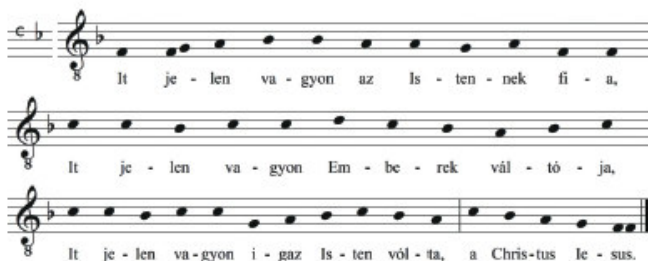
12 A videón 16'45"-nél indul a dallam. Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, Nr. II/101b.

13 Részletes történetét lásd Kóvári 2019. 74–78. Az alkalmazott új (egy gregorián himnusz mesterséges egyszerűsítéséből származó) dallam: EE/DAU Nr. 163.; Dobszay 2006, Nr. 142.

14 *Itt jelen vagy*on az *Istennek Fia* (Kájoni 1676, 343. [Domokos 1979, Nr. 403.], 1719, 280.), *Üdvözlégy*, *Szent Kenyér*, *életünk kútfeje* (1676, 314. [Domokos 1979, Nr. 355.], 1719, 253.), *Üdvözlégy*, *Jézus Krisztusnak szent Teste* (1676, 318. [Domokos 1979, Nr. 363.], 1719, 257.), *Üdvözlégy*, *Szent Kenyér*, *emberek élete* (1676, 322. [Domokos 1979, Nr. 369.], 1719, 261.), *Üdvözlégy*, *szép Jézus, hívek életője* (1676, 327. [Domokos 1979, Nr. 376.], 1719, 265.), *Üdvözlégy*, *lelkünk fehér Gyöngyvirága* (1676, 332. [Domokos 1979, Nr. 385.], 1719, 270.), *Nagy dicsőségben lakozó Isten* (1676, 342. [Domokos 1979, Nr. 396.], 1719, 277.), *A Melkizedek rendjén való főpap* (1676, 345. [Domokos 1979, Nr. 402.], 1719, 280.).

ismert, 16. századi dúr-hexachord dallam.¹⁵ A népzenei gyűjtésekben *Dicső Szent Jánosnak* szövegkezdettel élő dallamcsaládból egy bukovinai felvételt választott, ami a *Deák-Szentes-kézirat*beli dallamalakokkal (kottáját lásd alább) igen szoros kapcsolatot mutat.¹⁶

II. A következőkben igen röviden azokat a dallamokat mutatjuk be, amelyek a Kájoni *Cantional*éban olyan dallamutalást kaptak, melyek a *Deák-Szentes-kézirat*ban ugyan kottával együtt találhatók, de nem az oltáriszentségi énekek között. Természetesen előfordulnak egymásra vagy tovább utalások is. Közülük csak azokkal az egyértelműen beazonosítható dallamokkal foglalkozunk, amelyeknek van a néphagyományban fennmaradt változata, mégpedig az erdélyi, bukovinai és moldvai néphagyományban, vagyis a Kájoni *Cantionale* közvetlen közelében lévő használati helyén.¹⁷

1) A *Deák-Szentes-kézirat*ban a karácsonyi énekek között fennmaradt *Infinitae bonitatis* (fordítása: *A véghetetlen kegyelmű*)¹⁸ kedvelt nótajelzete Kájoni énekeskönyvének (több mint két tucat énekszöveggel).¹⁹ Az oltáriszentségi énekek között tizenkettő éneklendő erre a dallam-

15 Kövári 2013a, Nr. 111., vö. EE/DAU Nr. 213., 259., 289. Dobszay 2006, Nr. 344.

16 A videón 19'40"-nél indul a népzenei hangfelvétel. Hadikfalva (Bukovina) – Érd (Fejér), Galambos Péterné Illés Kinga (szül. 1925.), Domokos Ferencné Szakács Veronika (szül. 1911.). Gy.: Dobszay László, Rajeczky Benjamin, Szendrei Janka 1972. Jelzet: AP 10879d.

17 Időbeli korlátok miatt az előadásból kihagytuk a ma is nagyon ismert dallamok népzenei felvételeit, csupán utaltunk rájuk.

18 Kájoni 1676, 49. (Domokos 1979, Nr. 76.), 1719, 36., 1805, 369. (felirata: De Mysterio Domini nostri Jesu Christi) (latin); 1676, 49. (Domokos 1979, Nr. 77.), 1719, 36., 1805, 57., 1921, Nr. 114. (magyar: *A véghetetlen kegyelmű*).

19 Részletesebben lásd Kövári 2013b, 45–48.

ra.²⁰ A *Cantionale* negyedik kiadásában (az ún. Baka-féle kántorkönyvben) olvasható dallamváltozat lényegesen eltér a 18. századi kéziratától. Választott, Udvarhely megyei felvételünk azonban a kéziratot követi.²¹

2) A *Deák-Szentes-kézirat*ban ugyancsak a karácsonyi csoportban olvasható az *Ó, Istennek Szent Anyja, szépséges Mária* kezdetű ének, melyre Kájoni János énekeskönyvében egy szentségi ének utal.²² Dallama nem más, mint a *Vigasságos, hangos nagy örömről támadt*, vagy a *Dicső Szent Jánosnak ünnepét szenteljük* dallam első fele.²³

3) Kájoni énekeskönyvében az *O gloriosa Domina/Virginum* dallam-utalásra egy oltáriszentségi ének szövege éneklendő.²⁴ A dallamot a *Deák-Szentes-kézirat*ban a *Mennysországnak királynéja, irgalmasságnak Szent Anyja* címmel jegyezték fel, mely a közismert verses Mária-anti-fóna egy dallamváltozata.²⁵

4) Az oltáriszentségi énekek²⁶ nótajelzetei között szerepel az a *Mittitur ad Virginem* adventi szekvencia, amelynek dallamát Erdélyben István-köszöntőként használják, *Íme egykor Szent István Istenben felállá* kezdettel.²⁷

-
- 20 *Ó, csodálatos Istenség* (Kájoni 1676, 316. [Domokos 1979, Nr. 358.], 1719, 255.), *Ó, kegyelmes szívű Jézus* (1676, 323. [Domokos 1979, Nr. 371.], 1719, 262.), *Váltságunknak drága ára, mi vitt téged* (1676, 324. [Domokos 1979, Nr. 372.], 1719, 262.), *Ó, mennysországnak ékessége* (1676, 325. [Domokos 1979, Nr. 373.], 1719, 263.), *Ó, mennynek égő lámpása* (1676, 325. [Domokos 1979, Nr. 374.], 1719, 264.), *Szűz által jött e világra* (1676, 151. és 329. [Domokos 1979, Nr. 191. és 380.], 1719, 110.), *O amoris Sacramentum* (1676, 330. [Domokos 1979, Nr. 382.], 1719, 269.), *Ó, szabadságomnak díja* (1676, 331. [Domokos 1979, Nr. 383.], 1719, 269.), *Ave hostia salutis* (1676, 333. [Domokos 1979, Nr. 387.]), *Ó, véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű, lelkiünknek étke készített* (1676, 334. [Domokos 1979, Nr. 388.], 1719, 271.), *Üdvözlégy, mennyei bárány* (1676, 339. [Domokos 1979, Nr. 391.], 1719, 274.).
- 21 Kővári 2013a, Nr. 30. A hangfelvétel a fent említett videó 21'50" pontjától követhető. Lövéte (Udvarhely), Tókos Péterné Orbán Rozália (64 éves). Gy.: Vikár László 1963. Jelzet: AP 4502c.
- 22 *Ó, egeknek királya, drágálatos Szentség* (Kájoni 1676, 317. [Domokos 1979, Nr. 360.], 1719, 256.).
- 23 Kővári 2013a, Nr. 117., vö. EE/DAU Nr. 30. és 50. (*Szent Jánosnak napját vígan ünnepeljük*). A videón 22'52"-nél indul a dallam.
- 24 *Üdvözlégy, Krisztus szent teste, bűnösöknek reménysege, üdvözlégy...* (Kájoni 1676, 323. [Domokos 1979, Nr. 370.], 1719, 261.).
- 25 Kővári 2013a, Nr. 131., vö. EE/DAU Nr. 226. Dobszay 2006, Nr. 406. A videón 23'37"-nél indul a dallam.
- 26 *Ave vivens hostia* (Kájoni 1676, 337. [Domokos 1979, Nr. 390.], 1719, 276., felirata: Hymnus Sancti Bonaventurae) és *Corporis mysterium pange gloriosi* (Kájoni 1676, 343. [Domokos 1979, Nr. 399.]).
- 27 Kővári 2013a, Nr. 15., vö. EE/DAU Nr. 49. és DAU Nr. 49b. Dobszay 2006, Nr. 420. A videón 24'15"-nél indul a dallam.

5) A ma is ismert *Üdvözlégy, Felség, Oltáriszentség* kezdetű ének Kájoni énekeskönyvében – másodmagával –²⁸ a *Jesu Salvator* nótataulást hordozza.²⁹

Természetesen a Kájoni *Cantionaléban* olvasható oltáriszentségi énekekhez a fentiek felül találunk még dallamokat, de nem ferences kéziratokban. Egy ilyenről mégis szót ejtünk. Az *Ó, áldott manna* kezdetű énekszöveg a Kájoni *Cantionaléban* további három oltáriszentségi éneknek kölcsönzi dallamát.³⁰ A kottával Bozóki Mihály 1797-es énekeskönyvében lejegyzett dallam megtalálható más későbbi énekeskönyvekben, így a Kájoni *Cantionale* negyedik kiadásaként számon tartott, ún. Baka-féle kántorkönyvben. Domokos Pál Péter küldésére Forrai Magdolna Gregoria nővér gyűjtéséből ismerjük ezt az éneket a központi népzenei gyűjteményben, de csak helyszíni lejegyzésben (vagyis hangzó anyag nélkül).³¹ A 20. század végén magunk fel tudtuk venni az éneket egy idős, beteg asszonytól.³²

Kájoni János énekeskönyvében az oltáriszentségről szóló énekszövegekhez a 18. századi erdélyi ferences kéziratban megőrzött dallamok közül az elhangzottakat társíthatjuk teljes bizonyossággal úgy, ahogy azokat a népi emlékezet is megőrizte. Mindezt köszönettel tartozunk egyrészt Kájoni Jánosnak, másrészt a nevesített vagy névtelen ferenceseknek, továbbá természetesen az erdélyi énekeseknek és kántoroknak, akik fenntartották, megőrizték, netán újratanítják ezeket az énekeket, dallamokat, helyi dallamváltozatokat, amit az erdélyi katolikus énekeskönyv, a *Dicséjétek az Urat!* is szem előtt tart.

28 *Üdvözlégy, Felség, Oltáriszentség* (Kájoni 1676, 348. [Domokos 1979, Nr. 406.], 1719, 284.) és *Szent, szent, szent Isten* (Kájoni 1676, 340. [Domokos 1979, Nr. 392.], 1719, 275.).

29 Kövári 2013a, Nr. 100., vö. EE/DAU Nr. 179. Dobszay 2006, Nr. 324. A videó 25'05"-nél indul a dallam.

30 *Ó, áldott Manna, Istennek Teste* (Kájoni 1676, 320. [Domokos 1979, Nr. 366.], 1719, 259., *Ó, áldott Manna, Úr Jézus Teste* Kájoni 1921, Nr. 68.), *Üdvözlégy, Krisztus, Istennek Fia, ki nekünk adad...* (Kájoni 1676, 321. [Domokos 1979, Nr. 367.], 1719, 260.), *Üdvözlégy Krisztus, Istennek Fia, kit az ártatlan Abel példája* (Kájoni 1676, 331. [Domokos 1979, Nr. 384.], 1719, 267.), *A Krisztus Jézus, Istennek Fia* (Kájoni 1676, 333. [Domokos 1979, Nr. 386.], 1719, 271.).

31 Kézdiszentkereszt (Háromszék), Bíró István (76 év). Gy.: Forrai Magdolna Gregoria 1958. 07. 13. Jelzet: LSz 27128.

32 A videó 26'45"-nél indul a népzenei hangfelvétel, az énekes fényképével. Kézdiszentkereszt (Háromszék), Kovács Ferencné Vaszi Mária (szül. 1901.). Gy.: Kövári Réka, Németh István 1997. 08. 04. Jelzet: Mg. 6669/11. Az énekről és népzenei gyűjtésekről írott formában lásd Kövári 2007, 106–107., valamint CD-ROOM melléklete.

Rövidítések:

- DAU *Dicsérjétek az Urat! Római katolikus népénektár liturgikus énekekkel, erdélyi változatokkal és imádságokkal.* Gyulafehérvári római katolikus főegyház-megye, Gyulafehérvár, 1993¹, 2007², 2014³.
- ÉE *Éneklő Egyház Római Katolikus Népénektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal,* Budapest, 1986². Szent István Társulat.
- H Hozsanna! Teljes kottás népénekeskönyv a Harmat-Sík „Szent vagy, Uram!” énektár énekeivel, kibővítvé más régi és újabb magyar és gregorián dallamokkal, valamint a szentmise olvasmányközi énekeivel. Budapest, Szent István Társulat.

IRODALOM

HYMNI VESPERARUM-TOLDALÉK (1., 2.)

Szamosújvári Ferences Kolostor könyvtármánya, 18. század, jelzet nélkül. Lelőhely: Csíksomlyói Ferences Kolostor (az állomány feldolgozás alatt).

DOBSZAY LÁSZLÓ

- 2006² *A magyar népének I.* Budapest, MTA TKI – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoportja – Magyar Egyházzenei Társaság (Veszprém, 1995.).

KÁJONI JÁNOS

- 1676 *Cantionale Catholicum.* Csíksomlyó.

- 1719 *Cantionale Catholicum.* Szerk.: Balás Ágoston, 2. kiad., Csíksomlyó.

- 1805 *A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve.* Szerk.: Andrásí Rafael, 3. kiad., Csíksomlyó.

- 1805 *Cer. Katholikus Kántorok Tzeremoniás Könyve.* Szerk.: Andrásí Rafael, Csíksomlyó.

- 1921 *Erdély egyházmegyei énekeskönyv a római katolikus kántorok, a nép és ifjúság használatára.* Régibb és újabb énekeskönyvek – a kántorok és a nép ajkán élő hagyományos énekekből összeállította és orgonakísérettel ellátta Baka János csíkszentmártoni nyugalmazott kántortanító. Gyer-gyószentmiklós.

KÖVARI RÉKA

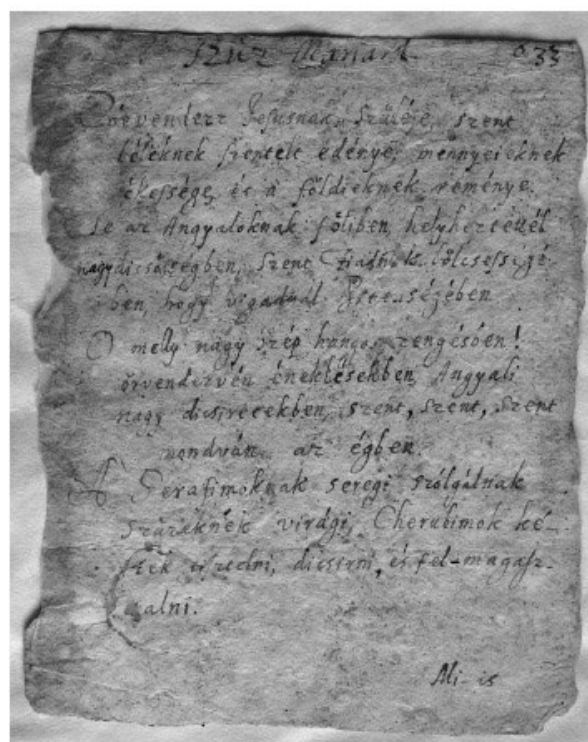
- 2007 *A Kájoni Cantionale énekei: Forrai Magdolna Gregoria nyomában a háromszéki Szentföldön.* In S. Lackovits Emőke – Szőcsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 7. 2. kötet, Sepsiszentgyörgy–Veszprém, Székely Nemzeti Múzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 93–112.

- 2013a *A Deák-Szentes-kézirat (The Deák-Szentes Manuscript).* Budapest, Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány – MTA BTK Zenetudományi Intézet.

- 2013b *Erdélyi és moldvai karácsonyi szokásdallamok a Deák-Szentes-kéziratban: a Kájoni Cantionalétól a népzenei gyűjtésekig.* In Angi István – Csákány Csilla (szerk.): *Zenei művelődésünk a változó régióban. A VII.*

- Hungarológiai Kongresszus Zenetudományi Szekciójának előadásai. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 32–53.
- 2019 Népelemek és népelemek-feldolgozások az Oltáriszentségről. In Rákossy Anna – Kontsek Ildikó (szerk.): *Agnus Dei – Az Oltáriszentség tisztelete Magyarországon*. Katalógus. Esztergom, Keresztény Múzeum, 72–83.
- 2020 Az Oltáriszentség tisztelete Kájoni János Canticale Catholice énekeskönyvében és erdélyi ferences kottás kéziratokban. In Barna Gábor (szerk.): *Az Oltáriszentség és az Úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában*. Budapest, Szent István Társulat – Szent István Tudományos Akadémia. (Megjelenés előtt)
- SZENDREI JANKA – DOBSZAY LÁSZLÓ – RAJECZKY BENJAMIN
1979 XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben. Budapest, Akadémiai Kiadó.

A Canticale Catholice (1676) Kájoni János által összeállított nyomdai kéziratának egyik lapja